

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ MIAST I METROPOLII – TEORIA, PRAKTYKA I ŚWIADOMOŚĆ STRATEGICZNA

Marcin Budziński

Wprowadzenie

Pojęcie rozwoju zrównoważonego może być przedmiotem rozważań teoretycznych oraz analiz empirycznych w odniesieniu do wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Prezentowane opracowanie po dokonaniu szerszego przeglądu podejść teoretycznych koncentruje się na kilku istotnych, szczegółowych aspektach praktycznych. Przedmiotem rozważań jest zatem z jednej strony samo rozumienie pojęcia zrównoważonego rozwoju lokalnego, a z drugiej uwzględnienie kontekstu regulacyjnego poczynając od poziomu globalnego i Celów Zrównoważonego Rozwoju przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ na mocy rezolucji 70/1 (*UN SDG*), aż po ich praktyczne rozumienie oraz wdrażanie w miastach i na obszarach metropolitalnych. Ponadto od strony przedmiotowej tematyka opracowania prezentuje nowe podejście do rozumienia, pomiaru i praktycznej interpretacji poziomu świadomości strategicznej.

Przedmiotowe analizy przeprowadzone zostały u ujęciu porównawczym dla dwóch obszarów metropolitalnych: Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii i Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz jednego w Niemczech – Obszaru Metropolitalnego Zagłębia Ruhry. Część informacji prezentowana jest dodatkowo porównawczo pomiędzy wybranymi miastami lub grupami miast. Analizy te prezentowane są na tle wybranych informacji z badania ogólnopolskiego. Część badawcza zrealizowana została na podstawie pytań ankietowych metodą wspomaganego komputerowo wywiadu internetowego CAWI (*Computer Assisted Website Interview*) z udziałem kilku wybranych prób badawczych w okresie maj 2023–sierpień 2024 liczących łącznie niemal 9000 respondentów.

Opracowanie prezentuje przekrojowe wyniki badań, które uwzględniając ich skalę stanowią w ostatnim czasie jedno z największych badań związanych zarówno z wdrażaniem,

jak i ustalaniem priorytetów Celów Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych. W pracy przedstawiono podejście porównawcze i praktyczne rekomendacje dla władz metropolitalnych i innych interesariuszy, a także potencjalne kierunki dalszych badań pogłębionych.

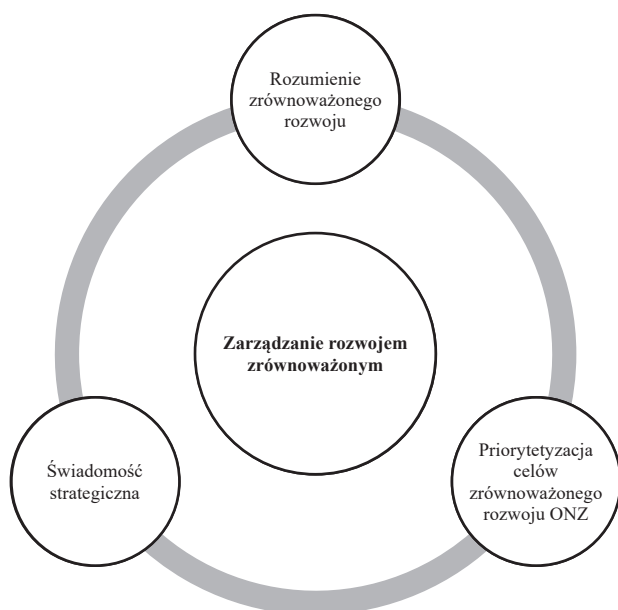
Wyniki stanowią również podstawę do szerszych badań, szczególnie w kontekście międzynarodowym. Główne kody klasyfikacyjne JEL odnoszące się do opracowania to Q01 *Sustainable Development* oraz Q28 *Government Policy*. Słowa kluczowe to: zrównoważony rozwój lokalny, cele zrównoważonego rozwoju (*SDG's*), wdrażanie i priorytetyzacja celów zrównoważonego rozwoju, świadomość strategiczna.

Podstawy teoretyczne

Rozwój zrównoważony w ujęciu miejskim i metropolitalnym może być współcześnie interpretowany i analizowany na wiele sposobów. Podobnie sam proces zarządzania rozwojem ma wiele podejść definicyjnych i aplikacyjnych. Prezentowane opracowanie koncentruje się przede wszystkim na trzech aspektach zarządzania rozwojem zrównoważonym przedstawionych w międzynarodowym podejściu porównawczym. Obejmują one po pierwsze, praktyczne rozumienie pojęcia zrównoważonego rozwoju, po drugie, priorytetyzację celów zrównoważonego rozwoju i jego wdrażania w kontekście jakości życia w gminie, po trzecie, proces partycypacji w tworzeniu strategii rozwoju lokalnego odnoszący się do poziomu świadomości strategicznej. Choć przedstawione podejście badawcze odnosi się przede wszystkim do sektora publicznego to należy wskazać, że może być ono użyteczne we wszystkich typach organizacji – biznesowych, pozarządowych i publicznych [Budziński 2025a: 117–118]. Dekompozycję tego zamierzenia badawczego dotyczącego zarządzania zrównoważonym rozwojem przedstawia ryc. 35.

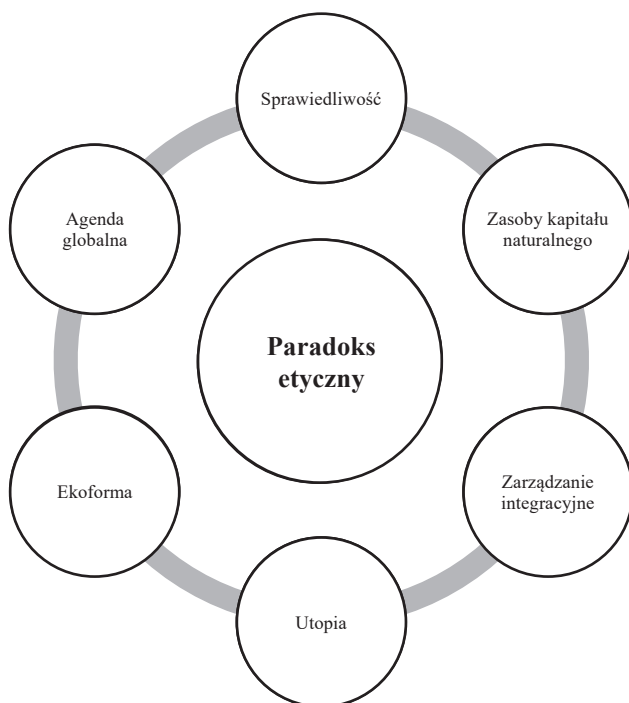
Różnorodność zagadnień i obszarów tematycznych związanych ze zrównoważonym rozwojem lokalnym świadczy o jego multidyscyplinarnym charakterze, który przejawia się w holistycznej wizji wiedzy na rzecz zrównoważonej ewolucji społeczeństwa. [Milán-García *et al.* 2019: 14]. Zrównoważony rozwój można zdefiniować m.in. jako proces zmian, który zapewnia zaspokojenie potrzeb obecnego pokolenia bez zmniejszania możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń, w tym poprzez zintegrowane działania na rzecz rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego. Kładąc większy nacisk na czynnik społeczny, zrównoważony rozwój społeczny można również określić jako proces zmian, który zapewnia, że potrzeby społeczeństwa jako całości są zaspokajane bez zmniejszania możliwości rozwoju którejkolwiek z jego grup obecnie, jak i w przyszłości [Korneluk *et al.* 2019: 5–7].

Jednym z horyzontalnych, a jednocześnie holistycznych podejść do definiowania zrównoważonego rozwoju jest analiza dokonana przez J. Jabareena identyfikującego siedem koncepcji, które razem syntetyzują i składają teoretyczne ramy tego pojęcia, które przedstawiono na ryc. 36.

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
[Budziński et al. 2024a:19; Budziński et al. 2025a: 118].

Ryc. 35. Dekompozycja badawcza zarządzania rozwojem zrównoważonym

Źródło: opracowanie własne na podstawie; [Jabareen 2008: 178–192.

Ryc. 36. Rama koncepcyjna dla zrównoważonego rozwoju

Powyższa rama koncepcyjna powstała na podstawie fragmentów wielodyscyplinarnej literatury oraz różnorodnych źródeł wiedzy skoncentrowanych na rozwoju zrównoważonym. Założenie opiera się na centralnym paradoksie pomiędzy zrównoważonym rozwojem rozumianym jako *sustainability* a rozwojem rozumianym jako *development* i wyraża się w kategoriach etyki. Zrównoważony rozwój toleruje różne interpretacje i praktyki poczynawszy od „lekkiej ekologii”, która pozwala na intensywne interwencje, do „głębokiej ekologii”, która pozwala na niewielkie interwencje w przyrodzie. Z kolei bardziej szczegółowe wytłumaczenie poszczególnych koncepcji zakłada, że [Jabareen 2008: 178–192]:

- kapitał naturalny reprezentuje aktywa środowiskowe i zasoby naturalne związane z rozwojem i ochroną; teoretyczne ramy zrównoważonego rozwoju opowiadają się za utrzymaniem kapitału naturalnego na stałym poziomie z korzyścią dla przyszłych pokoleń,
- sprawiedliwość reprezentuje społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju dotyczące dzielenia się zdolnością do dobrobytu między obecnymi i przyszłymi pokoleniami,
- ekoforma odnosi się do ekologicznie pożądanej formy przestrzeni i społeczności miejskich oraz odnosi się do pożądanej formy przestrzennej siedlisk ludzkich w celu tworzenia ekoform, które są energooszczędne i zaprojektowane z myślą o długiej żywotności,
- zarządzanie integracyjne reprezentuje całościowe spojrzenie, w którym integracja wyzwań środowiskowych, społecznych i ekonomicznych w planowaniu i zarządzaniu zrównoważonym rozwojem jest niezbędną,
- utopia reprezentuje wizję siedlisk ludzkich oparte na zrównoważonym rozwoju zakładając istnienie doskonałego społeczeństwa, w którym panuje sprawiedliwość, ludzie są doskonale zadowoleni, żyją i rozwijają się w harmonii z naturą, a życie toczy się gładko, bez nadużyć i niedoborów,
- globalna agenda polityczna reprezentuje nowy światowy dyskurs polityczny dotyczący ochrony środowiska, który został odtworzony wokół idei zrównoważonego rozwoju, poczynawszy od szczytu w Rio.

Koncepcja globalnej agendy politycznej została w praktyce rozwinięta przez deklarację *Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development*. Została ona następnie zdekomponowana do Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ (*UN SDGs*), a proces wdrażania, zarówno w skali globalnej, krajowej, jak i lokalnej wciąż postępuje. Kluczową kwestią jest to, że z jednej strony odpowiedzialność za wdrożenie leży na poziomie krajowym i rządowym, ale z drugiej każda organizacja, a nawet pojedyncza osoba może przyczynić się do osiągnięcia *UN SDGs*. Tak właśnie rozumiana powszechność stosowania i wdrażania w połączeniu ze wzajemną komplementarnością celów powoduje, że tempo ich implementacji w zależności od kraju czy też poziomu administracyjnego jest mocno zróżnicowane. W przypadku wielu krajów prace nad realizacją celów zrównoważonego rozwoju na poziomie krajowym sięgają lat 90. XX w., a w innych przypadkach – początków

XXI w. Istotne różnice obserwuje się również w oznaczaniu działań i wyników strategicznych programów i projektów mających na celu osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju, począwszy od niemal całkowitej ignorancji tego procesu, a skończywszy na lokalnym charakterze wszystkich 17 celów zrównoważonego rozwoju. Przyczyny tych różnic są w dużej mierze związane ze specyfiką zarządzania procesem wdrożeniowym i istniejącymi modelami zarządczymi [Mora *et al.* 2017: 3–17]. Do tej pory szczególnie dużo uwagi poświęcono instytucjonalizacji celów zrównoważonego rozwoju na szczeblu krajowym oraz ocenie skuteczności zarządzania konkretnymi projektami [Glasmeier, Christopherson 2015: 3–12]. Natomiast niniejsze opracowanie uzupełnia w części praktycznej wdrażanie UN SDGs o informacje dotyczące oczekiwanej priorytetyzacji i najbardziej zauważalnych obszarów zmian na poziomie metropolitalnym.

Warto także wskazać, że rozważania te korespondują również z rozwijającym się dynamicznie nurtem badawczym i aplikacyjnym odnoszącym się do *smart cities*. Zasadne wydaje się szczególnie w kontekście rozwoju lokalnego i regionalnego traktowanie w sposób komplementarny podejścia zrównoważonego, jak *smart cities*, choć literatura przedmiotu wskazuje także na bezpośrednie wzajemne zależności pomiędzy nimi. B. Cohen zwraca uwagę na trzy etapy ewolucji inteligentnego miasta [Cohen 2015]. Pierwszy, podstawowy etap to miasto inspirowane dostępnymi technologiami (*technology driven*), drugi to miasto mające decydującą rolę dla administracji publicznej (*technology enabled, city-led*), a kolejny, trzeci to miasto oparte na twórczym zaangażowaniu mieszkańców (*citizen co-creation*). Klasyfikacja ta rozwinięta następnie przez Z. Makielę z zespołem wskazuje, że najwyższym, czwartym etapem ewolucji inteligentnych miast jest to, które korzysta z możliwości, jakie daje zrównoważony rozwój [Makiela *et al.* 2022: 2].

Aby wypełnić zidentyfikowane luki badawcze zaplanowano i przeprowadzono badanie doświadczeń wybranych obszarów metropolitalnych z Polski i Niemiec w zakresie praktycznego rozumienia zrównoważonego rozwoju oraz priorytetyzacji i wdrażania SDGs. Wybór metropolii Polski i Niemiec do porównania uzasadniony jest dużym podobieństwem parametrów charakteryzujących procesy społeczno-gospodarcze i polityczne w tych krajach. Celem prezentowanego opracowania jest m.in. przeprowadzenie analizy porównawczej podejść stosowanych w rozumieniu i wdrażaniu zrównoważonego rozwoju, w tym SDGs na poziomie metropolitalnym w Polsce i Niemczech. Na podstawie metody analizy porównawczej przeprowadzono ocenę różnych narzędzi stosowanych do regulacji państwa na bazie oceny trwałości rozwoju regionów zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju terytoriów określonymi przez organizacje międzynarodowe i środowisko naukowe, biorąc pod uwagę cele zrównoważonego rozwoju. Uwzględniając ponadto najlepsze praktyki w zakresie monitorowania osiągania celów zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym, z jednoczesnym przestrzeganiem zaleceń OECD, UN-Habitat i międzynarodowych norm ISO w dziedzinie zrównoważonego rozwoju, kluczowe grupy i organizacje badawcze dostosowały krajowe wskaźniki oceny regionów i zapewniły porównywalność wskaźników dla wszystkich regionów. Jeśli chodzi o stosowanie wskaźników, ich wartości mogą

być oceniane, a dane na temat tego, na czym opierają się oceny są regularnie publikowane i aktualizowane.

Obecnie można wyróżnić kilka kierunków wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym, m.in. takich jak:

- uwzględnianie zasad zrównoważonego rozwoju w planowaniu strategicznym na poziomie regionalnym,
- monitorowanie i raportowanie wkładu w realizację celów zrównoważonego rozwoju,
- angażowanie biznesu i innych zainteresowanych interesariuszy w działania agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- rozszerzanie współpracy z instytucjami finansującymi oraz instytucjami otoczenia biznesu.

Do ważnych celów promowania agendy zrównoważonego rozwoju należy także poprawa jakości życia mieszkańców oraz wzrost poziomu konkurencyjności w odniesieniu do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju na obszarach metropolitalnych. Aby ocenić realizację SDGs na poziomie regionalnym istotna jest dostępność wysokiej jakości przystępnych cenowo narzędzi oceny i monitorowania oraz stworzenie skutecznych formatów interakcji ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, zwłaszcza przedsiębiorstwami. Ponadto jakość współrzędzenia i współzarządzania oceniana może być także na podstawie stopnia, w jakim agenda zrównoważonego rozwoju znajduje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych i programowych na rzecz rozwoju obszarów metropolitalnych.

Cele zrównoważonego rozwoju są jednym istotnych tematów badawczych w ujęciu międzynarodowym, a nawet w skali globalnej, a ponadto można zaobserwować, że ich znacznie systematycznie rośnie. Na przykład grupa naukowców z Chin przeprowadziła szczegółową analizę bibliometryczną wszystkich artykułów w języku angielskim napisanych w ciągu ostatnich 40 lat za pośrednictwem bazy danych SCI/SSCI Web of Science oznaczonej jako „SDGs”. Końcowe wyszukiwanie zidentyfikowało 1402 dokumenty w języku angielskim w głównej bazie danych WOS z lat 1981–2020. Co więcej, liczba artykułów na ten temat gwałtownie wzrosła i uległa potrojeniu z 49 w 2014 r. do 147 w 2020 r. [Cheng *et al.* 2021: 1–25].

Idea oceny krajów na podstawie podejścia opartego na kryteriach została zaproponowana w 1992 r. w Agendzie 21. W 1995 r. Komisja ONZ ds. Zrównoważonego Rozwoju po raz pierwszy określiła grupę wskaźników do oceny zrównoważonego rozwoju, które z kolei posłużyły jako impuls do opracowania wskaźników krajowych [Biermann *et al.* 2017: 26–31]. Obecnie w Polsce oficjalne statystyki SDGs obejmujące zestaw ok. 250 wskaźników monitorujących dla celów globalnych dostępne są m.in. w ogólnodostępnej, internetowej bazie danych Głównego Urzędu Statystycznego [www.sdg.gov.pl]. Ponadto postępy w realizacji SDGs w ramach dobrowolnych przeglądów krajowych przedstawiane są również w cyklicznych raportach np. *Polish SDG statistics in a nutshell*.

Rozpoznanie literatury przedmiotu pozwala na wyodrębnienie trzech typów podejść do analizowania oraz wdrażania zrównoważonego rozwoju, które przedstawione zostały na ry. 37.

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 37. Grupy podejść w literaturze przedmiotu dotyczące wdrażania SDGs na poziomie regionalnym

Kolejnym wyzwaniem także w kontekście SDGs są technologie cyfrowe, które według F. Biermana prowadzą do uniwersalizacji i globalizacji. Oczekuje się jednak, że dostosują się one do kontekstu krajowego i lokalnego, biorąc pod uwagę poziom rozwoju oraz istniejące krajowe i lokalne polityki zrównoważonego rozwoju [Biermann 2022: 283–294]. Z kolei w publikacji *Sustainable Development Goal Diagnostics: The Case of the Arab Republic of Egypt* autorzy proponują ramy analityczne, które mają pomóc krajom w ustaleniu priorytetów celów zrównoważonego rozwoju i ocenie dostępności danych do ich monitorowania. Proponowane ramy analityczne są testowane z użyciem danych z realizacji celów zrównoważonego rozwoju na poziomie kraju. Zakres analizy obejmuje postępy w realizacji celów zrównoważonego rozwoju od 2000 r. i przewiduje się osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju do 2030 r. [Amin-Salem *et al.* 2018: 5–8]. Priorytetyzacja celów *SDGs* w ujęciu porównawczym jest także przedmiotem części badawczej niniejszego opracowania.

Z kolei wyniki badania opublikowane w czasopiśmie *Sustainable Development* wskazują, że ze względu na złożoność szacowania Indeksu Zrównoważonego Rozwoju

opracowano metodę pomiaru zrównoważonego rozwoju poprzez analizę regresji z wykorzystaniem danych dostępnych w raportach globalnych. W ramach badania wybrano raporty globalne dla każdego aspektu zrównoważonego rozwoju, tj. społecznego, ekonomicznego i środowiskowego, a dane z raportów z 2016 r. wykorzystano do budowy modeli regresji. Wiarygodność uzyskanych wyników dla danych z 2016 i 2018 r. wyniosła odpowiednio ok. 95% i 90%, przy czym stwierdzono również, że najważniejszym aspektem rozwoju zrównoważonego rozwoju jest aspekt społeczny [Browne 2023: 3161–3174].

Drugą grupą źródeł są oceny i rankingi zrównoważonego rozwoju, które są uznawane za narzędzia monitorowania i interakcji z interesariuszami w realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Trzecią grupę źródeł stanowią dedykowane prace poświęcone analizie porównawczej realizacji SDGs na poziomie regionalnym/metropolitalnym w Polsce i Niemczech przedstawione szczegółowo w części badawczej opracowania.

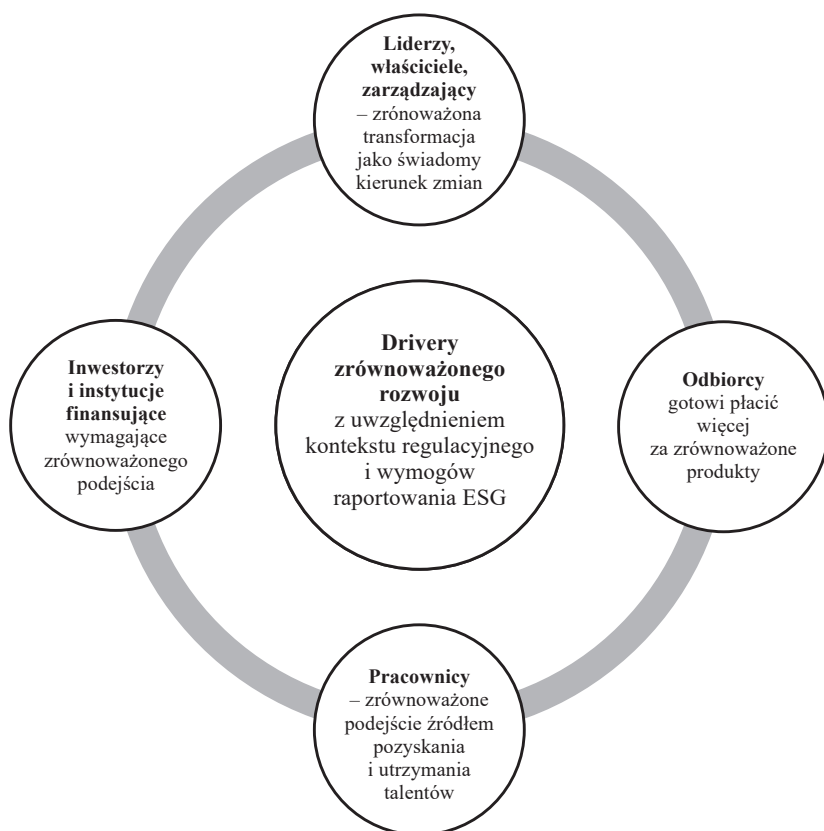
Rozważania dotyczące zrównoważonego rozwoju oraz wdrażania SDGs przekładają się też na definiowanie zrównoważonego miasta [Budziński *et al.* 2025b: 150]. Może być ono po prostu określane jako miasto, które osiąga Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ: jest bezpieczne, zielone, wygodne i zamożne. Często wymiary zrównoważonego rozwoju oparte na celach zrównoważonego rozwoju uzupełniają inne wymiary. Zrównoważone miasto powinno m.in. dysponować dobrami, usługami i możliwościami dostępnymi dla mieszkańców oraz być sprawiedliwe społecznie [Simon 2016].

Zrównoważony rozwój w miastach, czy szerzej w każdym rodzaju organizacji przedstawiony jest także na tle procesów transformacji oraz czynników ją warunkujących i uruchamiających. Syntetyczne ujęcie głównych driverów wzmagających presję wdrażania zrównoważonego rozwoju i ESG w organizacjach w ujęciu podmiotowym przedstawia ryc. 38.

Podejście do zrównoważonego rozwoju organizacji każdego typu, może być traktowane jako konieczność wynikająca ze zmieniających się uwarunkowań oraz wymiaru regulacyjnego determinującego funkcjonowanie organizacji, ale może być też traktowane jako podejście zapewniające źródła trwałej przewagi konkurencyjnej. Obecnie od firm oczekuje się w coraz większym zakresie odpowiedzialności społecznej na znacznie wyższym poziomie, gdzie wzrost przychodów i generowanie zysków są uważane za równie ważne, jak dbanie o środowisko i interesariuszy [Budziński *et al.* 2024b: 147–164].

Kwestie raportowania zrównoważonego rozwoju, w tym wymaganego zakresu oraz tempa wdrażania obowiązków raportujących są przedmiotem aktualnej dyskusji publicznej w skali międzynarodowej. Z jednej strony obowiązki wdrażania i raportowania reguluje m.in. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464, z drugiej strony 3 kwietnia 2025 r. Parlament Europejski zagłosował za przyjęciem bez zmian propozycji przesunięcia dat wejścia w życie nowych przepisów UE, które dotyczą wymogów sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju oraz należytej staranności.

W uzupełnieniu rozważań teoretycznych istotnym pojęciem koniecznym do wyjaśnienia jest także świadomość strategiczna. Odgrywa ona kluczową rolę w procesie podejmowania

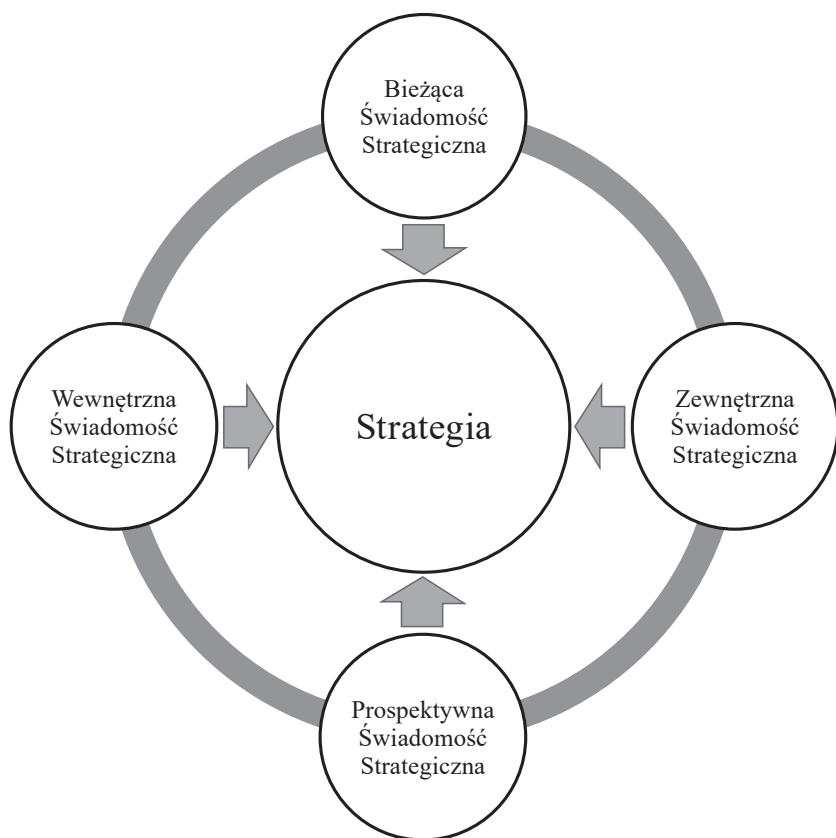
Źródło: [Trendy i anty-trendy... 2024: 4].

Ryc. 38. Drivery zrównoważonego rozwoju w organizacjach – ujęcie podmiotowe

decyzji w małych przedsiębiorstwach i jest uważana za umiejętność czy kompetencję przedsiębiorców, która pomaga im na etapie formułowania strategii, jak również określania najlepszej ścieżki jej wdrażania [Haraisa 2022: 42–55].

Świadomość strategiczna, szczególnie w przypadku organizacji biznesowych, może być postrzegana kompleksowo w dwóch podejściach:

- podejście kontekstowe obejmujące świadomość dotyczącą zmiennych wewnętrznych odnoszącą się m.in. do świadomości posiadanych lub zarządzanych zasobów w kontekście przypisanych do nich celów rozwojowych (świadomość wiedzy specjalistycznej i celów) oraz świadomość dotyczącą zmiennych zewnętrznych rozumianych jako uwarunkowania konkurencyjne, społeczne, polityczne i ekonomiczne, które mają wpływ na podejmowane działania strategiczne (świadomość środowiska funkcjonowania),
- podejście czasowe, które obejmuje świadomość strategiczną dotyczącą zdolności zrozumienia swojej obecnej pozycji rynkowej wraz z projekcją swojej pożądaney pozycji

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
[Gibb, Scott 1985: 597–631; Pencarelli *et al.* 2009: 81–88].

Ryc. 39. Wymiary świadomości strategicznej

w przyszłości i strategicznymi sposobami jej osiągnięcia, biorąc jednak pod uwagę wcześniej określone uwarunkowania kontekstowe (świadomość strategii oraz obecnych i przyszłych alternatyw strategicznych).

Oba te podejścia pozostają w ciągłym procesie wzajemnych interakcji i wzbogacania się [Gibb, Scott 1985: 597–631; Pencarelli *et al.* 2009: 81–88]. Charakterystykę tych wymiarów świadomości strategicznej przedstawia ryc. 39.

Natomiast w tym opracowaniu świadomość strategiczna jest definiowana jako poziom znajomości strategii organizacji oraz zaangażowania w proces jej tworzenia lub konsultowania wśród interesariuszy. W przypadku analizowanych podmiotów publicznych świadomość strategiczna odnosi się do wybranych gmin i ich mieszkańców. Ten poziom wiedzy o strategii gminy wśród mieszkańców został zdekomponowany na cztery grupy przedstawione jako procent całej badanej populacji. Na tej podstawie do analizy świadomości strategicznej w organizacji zaproponowano **nowy wskaźnik świadomości strategicznej**

(*Strategic Awareness Indicator – SAI*) [Budziński *et al.* 2024a: 23–24, Budziński *et al.* 2025a: 122–123]:

$$SAI = (LK + BK) - (IK + ICC)$$

gdzie:

LK – brak wiedzy i zainteresowania strategią gminy (*Lack of Knowledge*) (%),

BK – podstawowa wiedza, tylko że gmina ma strategię (*Basic Knowledge*) (%),

IK – średni poziom wiedzy – zapoznanie się zapisami części strategii gminy (*Intermediate Knowledge*) (%),

ICC – zaangażowanie w proces tworzenia lub konsultowania strategii gminy (*Involvement in Creation or Consultation*) (%).

Dzięki wskaźnikowi możliwe jest stworzenie odrębnych klasyfikacji i rankingów badanych podmiotów np. miast. Z drugiej strony wskaźnik pokazuje lukę w wiedzy strategicznej, ponieważ empirycznie (LK+BK) są zwykle wyższe niż (IK + ICC). Jest ona przedstawiona w procentach, a interpretacja wskaźnika jest następująca: im niższa jest jego wartość tym mniejsza jest luka strategiczna. Z przeprowadzonych badań można również ocenić, że wartości wskaźnika powyżej 50% wydają się być wysokie (negatywne), wartości na poziomie 30% – 50% określić można jako poziom średni (neutralny), natomiast wartości poniżej 30% określane mogą być jako niskie (pozytywne).

Możliwe jest również wykorzystanie wskaźnika świadomości strategicznej jako narzędzia do pomiaru poziomu świadomości strategicznej każdego rodzaju organizacji, nie tylko gminnej czy publicznej. W tej sytuacji znaczenie grup interesariuszy jest szersze:

- LK – brak wiedzy i zainteresowania strategią organizacji (*Lack of Knowledge*) (%),
- BK – podstawowa wiedza, tylko że organizacja ma strategię (*Basic Knowledge*) (%),
- IK – średni poziom wiedzy – zapoznanie się zapisami części strategii organizacji (*Intermediate Knowledge*) (%),
- ICC – zaangażowanie w proces tworzenia lub konsultowania strategii organizacji (*Involvement in Creation or Consultation*) (%).

Główne wyzwanie jest wciąż podobne – praktyczny sposób zbierania danych wśród wszystkich lub reprezentatywnych członków lub interesariuszy organizacji, co zwykle wymaga przeprowadzenia dedykowanych badań [Budziński *et al.* 2024a: 23–24; Budziński *et al.* 2025a: 122–123].

Metody badawcze i źródła danych

Badania zostały przeprowadzone z użyciem kwestionariusza ankietowego metodą CAWI – *Computer Assisted Website Interview*. Dane zebrano z wykorzystaniem panelu Ariadna w okresie maj 2023–sierpień 2024, a wszyscy respondenci byli osobami dorosłymi. Badanie było zgodne z etycznymi wymogami anonimowości i dobrowolnego uczestnictwa. Zebrane

danych było możliwe dzięki realizacji trzech projektów naukowo-badawczych, co w konsekwencji spowodowało, że koszty przeprowadzenia tych badań poza środkami własnymi Akademii Śląskiej były współfinansowane z kilku źródeł, a mianowicie:

- projekt: *Wyzwania i rekomendacje dotyczące zarządzania włączeniem społecznym w kontekście umiędzynarodowienia metropolii – analiza porównawcza GZM z obszarami metropolitalnymi w Polsce i za granicą* (2024) oraz projekt *Wyzwania przestrzeni publicznej i spójności społecznej Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w Polsce – ujęcie interdyscyplinarne* (2023) zostały dofinansowane przez Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię w ramach programu Metropolitalny Fundusz Wsparcia Nauki w latach 2022–2024 [Budziński *et al.* 2024a: 17–32],
- projekt: *Urbanizacja a zdrowie w kontekście zrównoważonego rozwoju – międzynarodowe badanie prospektywne* został sfinansowany ze środków budżetu państwa przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu *Nauka dla Społeczeństwa II*.

Próba badawcza w powyższych badaniach wyniosła łącznie niemal 9000 respondentów. Badania obejmowały trzy główne części, a mianowicie:

- reprezentatywna próba badawcza 3301 respondentów – mieszkańców Metropolii GZM w 2023 r.,
- reprezentatywna próba badawcza 2707 respondentów – mieszkańców Polski w 2024 r.,
- reprezentatywna próba badawcza 2900 respondentów w 2024 r.:
 - 1274 respondentów z 41 gmin Metropolii GZM,
 - 824 respondentów z 7 największych miast Obszaru Metropolitalnego Gdańsk, Gdynia, Sopot,
 - 802 respondentów z 11 największych miast Zagłębia Ruhry.

Badanie w wymiarze międzynarodowym w 2024 objęło respondentów z wszystkich 41 gmin Metropolii GZM. Na Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot badania koncentrowały się na następujących głównych miastach: Gdańsku, Gdyni, Sopocie, Pruszczu Gdańskim, Redzie, Rumii i Tczewie. W obszarze metropolitalnym Zagłębia Ruhry głównymi miastami wybranymi do badań były natomiast Bochum, Bottrop, Dortmund, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Hagen, Hamm, Herne, Mülheim a der Ruhr i Oberhausen. Co ważne, nie wszystkie odpowiedzi na wszystkie pytania dotyczą wszystkich 2900 respondentów. Wynika to m.in. z faktu, że pytania zostały zaprezentowane pracownikom firm lub organizacji w poszczególnych metropoliach, czyli w grupie, która stanowi jedynie część badanej populacji dorosłych, na którą składają się również emeryci, osoby bezrobotne, studenci i pełnoletni studenci. [Budziński *et al.* 2024a: 17–32]. Ponadto wszystkie badania przeprowadzone zostały przez specjalistyczny podmiot mający doświadczenie w gromadzeniu tego typu danych z zachowaniem należytej staranności badań, w tym przede wszystkim ich reprezentatywności.

Należy także zaznaczyć, że przeprowadzone badania CAWI w 2023 w GZM oraz w 2024 r. w trzech obszarach metropolitalnych (GZM, GGS, Zagłębie Ruhry), a także

zrealizowane w 2024 r. badania ogólnopolskie były zróżnicowane pod względem zakresu tematycznego. Wynikało to m.in. z faktu, że były realizowane w ramach różnych tematycznie projektów, a także zróżnicowanych źródeł finansowania. Co jednak szczególnie istotne były one każdorazowo realizowane przez zróżnicowane osobowo zespoły badaczy z kilku dziedzin i dyscyplin naukowych. Pozwoliło to na wzbogacenie perspektywy poznawczej poprzez interdyscyplinarność podejść i pytań badawczych zawartych docelowo w jednym narzędziu i wspólnym kwestionariuszu badań. Powyższa metoda pracy nie była zatem prostym powieleniem badań jedynie w innym okresie lub dla innej populacji. Niemniej jednak elementy związane z problematyką zrównoważonego rozwoju obecne były w każdym z przeprowadzanych badań. Ponadto autor opracowania był członkiem każdego z powyższych zespołów badawczych i choć większość pytań była każdorazowo inna, to jednak niektóre pytania dla uzyskania większej skali odpowiedzi i szerszych możliwości porównawczych zostały w każdym badaniu zadane takie same. Warto również wskazać, że choć np. populacja GZM uczestniczyła w trzech różnych badaniach (GZM 2023, GZM 2024, oraz jako część badań ogólnopolskich 2024), to taki zabieg zastosowany został celowo, nie po to, aby ta populacja była w jakimś zakresie zdublowana, ale aby uzyskać dane pozwalające na ukazanie niektórych aspektów badań w ujęciu dynamicznym. Podobnie, choć były to dwa różne badania, to w odniesieniu do metropolii GGS jej mieszkańcy byli ankietowani celowo dwukrotnie, raz podczas dedykowanych badań metropolitalnych, a kolejny raz jako reprezentatywna część badania ogólnopolskiego. Przy tej okazji można także poinformować, że obecnie (2025 r.) również realizowane są badania w ramach kolejnego interdyscyplinarnego projektu, który częściowo także dotyczy tematyki zrównoważonego rozwoju i poprzez zadanie kilku tych samych pytań dynamika niektórych zjawisk będzie mogła być zaobserwowana w szerszym ujęciu czasowym.

Rezultaty badań

Badanie przede wszystkim pozwoliło na określenie praktycznego rozumienia pojęcia zrównoważonego rozwoju lokalnego. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie, który ze sposobów jego definiowania jest im najbliższy, mając do wyboru cztery możliwości, a mianowicie:

- rozwój harmonijnie uwzględniający aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe,
- rozwój z poszanowaniem obecnych potrzeb i bez uszczerbku zasobów dla przyszłych pokoleń,
- rozwój bazujący na odpowiedzialnym gospodarowaniu zasobami,
- rozwój oparty na wartościach środowiskowych i ekologicznych.

Szczegółowe wyniki prezentowane są w ujęciu trzech metropolii oraz w porównaniu z badaniami ogólnopolskimi w 2024 r. Dodatkowo informacje dla Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii prezentowane są też za rok 2023. Informacje te przedstawia tab. 10.

Tabela 10. Rozumienie pojęcia zrównoważonego rozwoju lokalnego

Zrównoważony rozwój lokalny	Respondenci ogółem (%)				
	Polska 2024	Górnślasko-Zagłębiowska Metropolia 2023	Górnślasko-Zagłębiowska Metropolia 2024	Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024	Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024
Rozwój harmonijnie uwzględniający aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe	48,7	45,2	47,3	52,3	39,8
Rozwój z poszanowaniem obecnych potrzeb i bez uszczerbku zasobów dla przyszłych pokoleń	23,8	26,1	27,5	25,5	32,0
Rozwój bazujący na odpowiedzialnym gospodarowaniu zasobami	15,8	16,3	15,1	12,1	15,7
Rozwój oparty na wartościach środowiskowych i ekologicznych	11,7	12,4	10,1	10,1	12,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Budziński *et al.* 2025a: 125].

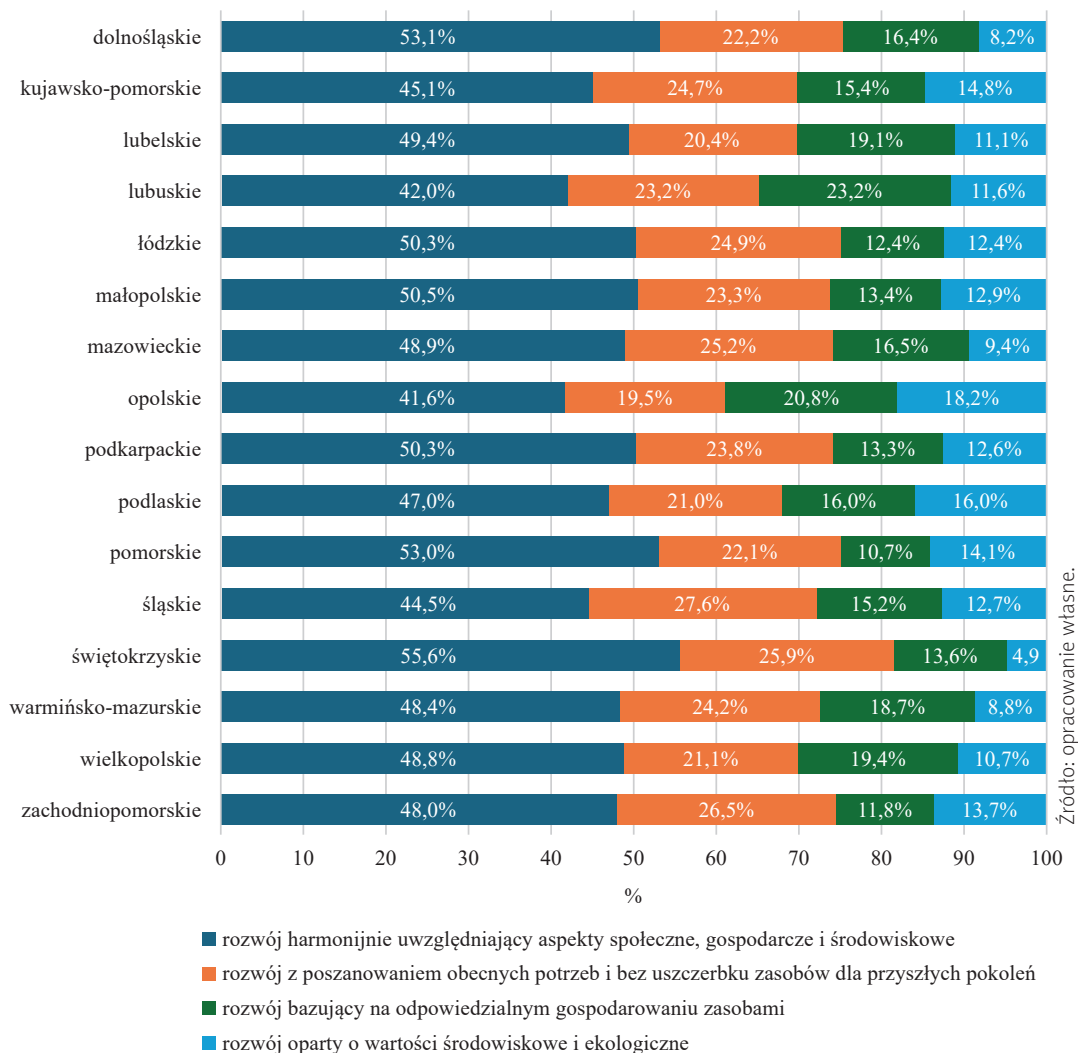
Wszyscy respondenci jako kluczową wskazali definicję zrównoważonego rozwoju lokalnego jako rozwoju harmonijnie uwzględniającego aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe. W przypadku polskich metropolii wskazania te były zróżnicowane w przedziale 45–52%, natomiast w badaniu ogólnopolskim takie rozumienie wskazała niemal połowa respondentów 48,7%. Z kolei w Obszarze Metropolitalnym Zagłębia Ruhry, choć ta definicja była również najczęściej wybierana, to stanowiła niespełna 40% wszystkich odpowiedzi.

Specyfika aglomeracji niemieckiej wskazuje także na dość znaczny odsetek respondentów (niemal 1/3), którzy rozumieją zrównoważony rozwój lokalny jako rozwój z poszanowaniem obecnych potrzeb i bez uszczerbku zasobów dla przyszłych pokoleń. W przypadku polskich metropolii wskazania te wynosiły ok. 25–27%, a w badaniu dla całego kraju niespełna 24%. Na trzecim miejscu we wszystkich metropoliach oraz w badaniu ogólnopolskim wskazany został rozwój bazujący na odpowiedzialnym gospodarowaniu zasobami (12–16%), a na czwartym miejscu rozwój oparty na wartościach środowiskowych i ekologicznych (10–12%).

Ponadto badania przeprowadzone na próbie ogólnopolskiej w 2024 r. pozwalają także na prezentację rozumienia pojęcia zrównoważonego rozwoju lokalnego z uwzględnieniem

zróżnicowania pomiędzy wszystkim województwami. Szczegółowe informacje na ten temat prezentuje ryc. 40.

Zróżnicowanie ogólnopolskie ukazuje, że choć zrównoważony rozwój lokalny jest również we wszystkich województwach kluczowo rozumiany jako rozwój harmonijnie uwzględniający aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe, to wskazania te są zróżnicowane na poziomie 14% i oscylują od 41,6% w woj. opolskim do 55,6% w województwie świętokrzyskim. Na drugiej pozycji w większości województw respondenci wskazali

Ryc. 40. Rozumienie pojęcia zrównoważonego rozwoju lokalnego wśród mieszkańców województw w Polsce w 2024 r.

rozwój z poszanowaniem obecnych potrzeb i bez uszczerbku zasobów dla przyszłych pokoleń, który z jednej strony wskazało 27,6% respondentów (woj. śląskie), a z drugiej jedynie 19,5% (woj. opolskie). Ponadto województwo opolskie było jedynym, w którym powyższe rozumienie rozwoju zostało wskazane na trzecim miejscu, a na drugiej pozycji wskazany został rozwój bazujący na odpowiedzialnym gospodarowaniu zasobami. Takie rozumienie rozwoju było także w największym odsetku wskazane w woj. lubuskim (23,2%). Natomiast rozwój oparty na wartościach środowiskowych i ekologicznych był poza woj. pomorskim i zachodniopomorskim wskazany na czwartej pozycji, przyjmując wartości od 18,2% w woj. opolskim do niespełna 5% w woj. świętokrzyskim.

Druga, istotna część badań dotyczyła priorytetyzacji celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Tabela 11 przedstawia wyniki podejścia porównawczego do znaczenia *SDGs* z perspektywy indywidualnej jakości życia w mieście w trzech badanych metropoliach.

Tabela 11. Priorytety *SDGs* – perspektywa indywidualna w metropoliach

Najważniejsze cele zrównoważonego rozwoju z perspektywy jakości życia w Twoim mieście	Respondenci ogółem (%)			
	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2023	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024	Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024	Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024
Dobre zdrowie i jakość życia	21,9	15,1	16,3	19,0
Wzrost gospodarczy i godna praca	12,9	16,0	14,1	7,4
Koniec z ubóstwem	11,6	12,2	8,0	16,2
Zero głodu	9,5	9,3	8,0	5,9
Czysta woda i warunki sanitarne	5,5	4,9	4,9	4,4
Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje	5,4	4,9	4,4	7,4
Dobra jakość edukacji	4,7	5,4	7,5	8,2
Czysta i dostępna energia	4,5	3,8	5,0	4,4
Działania w dziedzinie klimatu	4,3	5,3	5,2	6,2
Innowacyjność, przemysł, infrastruktura	4,0	5,6	5,2	3,0
Zrównoważone miasta i społeczności	3,9	4,5	5,7	5,2
Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja	3,6	2,9	3,5	1,9
Równość płci	3,0	3,5	4,6	4,0

Najważniejsze cele zrównoważonego rozwoju z perspektywy jakości życia w Twoim mieście	Respondenci ogółem (%)			
	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2023	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024	Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024	Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024
Mniej nierówności	2,5	4,0	3,4	4,7
Partnerstwa na rzecz celów	1,1	1,3	1,9	1,1
Życie na lądzie	0,9	0,7	0,8	0,9
Życie pod wodą	0,7	0,6	1,5	0,2

Źródło: opracowanie własne.

Cel „dobre zdrowie i jakość życia” był najwyższym priorytetem w trzech obszarach metropolitalnych, tj.: w Zagłębiu Ruhry (19%), w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot (16,3%), oraz w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, (21,9%), ale w 2023 r. Cel ten oficjalnie brzmi „zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt” [*Transforming our world: Agenda 2030*]. Jednak w 2024 r. cel ten został zastąpiony przez „wzrost gospodarczy i godną pracę” jako najwyższy priorytet w Metropolii GZM (16% wobec 15,1%). Pomiędzy metropolią GZM (16 proc.) a Obszarem Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot (14,1 proc.) występuje nieznaczna różnica w postrzeganiu celu „wzrost gospodarczy i godna praca” – poniżej 2%. Wielkości te są jednak niemal dwa razy większe niż w przypadku Zagłębia Ruhry (7,4%). Cel ten oficjalnie brzmi: ‘Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienia oraz godną pracę dla wszystkich ludzi’ [*Transforming Our World: ...*]. Jest też znaczna różnica w odniesieniu do trzeciego najwyższego priorytetu. Cel „koniec z ubóstwem” rozumiany jako „położenie kresu ubóstwu we wszystkich jego formach na całym świecie” został wybrany przez ponad 16% respondentów w Zagłębiu Ruhry, podczas gdy w metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot został określony na dwa razy mniejszym poziomie – 8% respondentów. W Metropolii GZM wartość ta jest na pośrednim poziomie ok. 12%. Trzy inne cele zostały określone jako priorytetowe we wszystkich metropoliach, otrzymując ponad 5% odpowiedzi respondentów w badaniu z 2024 r. Należą do nich: „zero głodu”, interpretowany jako „brak głodu, osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego i lepszego odżywiania oraz promowanie zrównoważonego rolnictwa”; „dobra jakość edukacji”, wyjaśniona jako „zapewnienie włączającej i sprawiedliwej edukacji wysokiej jakości oraz promowanie możliwości uczenia się przez całe życie dla wszystkich”; oraz „działania w dziedzinie klimatu”, zdefiniowane jako „podjęcie pilnych działań na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu i jej skutkom” [*Transforming Our World: ...*]. Osiem

z siedemnastu celów zrównoważonego rozwoju ONZ uzyskało 5% lub mniej punktów we wszystkich metropoliach, a trzy z ośmiu otrzymały mniej niż 2% w odniesieniu do stopnia priorytetyzacji.

Respondenci zostali również zapytani o pozytywne (w większości) zmiany, jakie zaobserwowali w swoich miastach/gminach w ciągu ostatnich trzech lat w odniesieniu do konkretnych celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Tabela 12 przedstawia wyniki priorytetów *SDGs* oraz zaobserwowane pozytywne zmiany w ich miastach.

Tabela 12. Priorytety i zaobserwowane zmiany w ramach *SDGs* w ostatnich trzech latach
– perspektywa indywidualna w metropoliach

Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ	Respondenci ogółem (%)					
	Górnoląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024		Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024		Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024	
	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach
Dobre zdrowie i jakość życia	15,1	9,0	16,3	9,6	19,0	11,1
Wzrost gospodarczy i godna praca	16,0	9,0	14,1	8,3	7,4	3,1
Koniec z ubóstwem	12,2	5,0	8,0	4,4	16,2	8,4
Zero głodu	9,3	6,5	8,0	6,3	5,9	3,7
Czysta woda i warunki sanitarne	4,9	8,5	4,9	7,6	4,4	5,4
Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje	4,9	2,9	4,4	2,7	7,4	3,0
Dobra jakość edukacji	5,4	7,8	7,5	7,4	8,2	9,5
Czysta i dostępna energia	3,8	5,1	5,0	5,5	4,4	7,9
Działania w dziedzinie klimatu	5,3	7,8	5,2	6,1	6,2	8,7
Innowacyjność, przemysł, infrastruktura	5,6	16,6	5,2	12,4	3,0	8,1

Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ	Respondenci ogółem (%)					
	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024		Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024		Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024	
	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach	Najważniejsze <i>SDGs</i> z punktu widzenia jakości życia w Twoim mieście	Pozytywne zmiany w ramach <i>SDGs</i> w Twoim mieście w ostatnich 3 latach
Zrównoważone miasta i społeczności	4,5	7,1	5,7	6,8	5,2	6,7
Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja	2,9	2,0	3,5	2,4	1,9	3,9
Równość płci	3,5	5,7	4,6	8,0	4,0	10,7
Mniej nierówności	4,0	2,0	3,4	7,4	4,7	4,6
Partnerstwa na rzecz celów	1,3	2,7	1,9	2,4	1,1	2,7
Życie na lądzie	0,7	1,1	0,8	1,8	0,9	1,6
Życie pod wodą	0,6	1,3	1,5	1,0	0,2	0,9

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione wyniki wskazują na istotną różnicę pomiędzy priorytetami *SDGs* a obserwowanymi pozytywnymi zmianami w ramach wdrażania *SDGs* we wszystkich metropoliach. W szczególności w przypadku pierwszych czterech priorytetów, tj. „dobre zdrowie i jakość życia”, „wzrost gospodarczy i godna praca”, „koniec z ubóstwem” i „zero głodu”, zaobserwowane pozytywne zmiany w miastach metropolii wynoszą mniej niż 10%, z wyjątkiem metropolii Zagłębia Ruhry (11,1%) zaobserwowanych zmian w zakresie „dobrego zdrowia i jakości życia”. Jest to jednak wciąż znacznie mniej niż priorytet dla tego celu wynoszący 19%.

Najistotniejsze pozytywne zmiany zaobserwowano w obszarze „innowacyjność, przemysł i infrastruktura” w metropolii GZM (16,6%) oraz w metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot (12,4%). Celem jest „zbudowanie odpornej infrastruktury, promowanie inkluzywnego i zrównoważonego uprzemysłowienia oraz wspieranie innowacji”. Dla porównania w metropolii Zagłębia Ruhry tylko 8,1% respondentów zidentyfikowało pozytywne zmiany w ramach tego celu. W metropolii Zagłębia Ruhry najistotniejsze pozytywne zmiany

w ciągu ostatnich trzech lat zaobserwowano w ramach celu „dobre zdrowie i jakość życia” (11,1%), a tuż za nim uplasowała się „równość płci” (10,7%). Trzy najmniej ważne cele zrównoważonego rozwoju ONZ dotyczące jakości życia respondentów (tj. „partnerstwo na rzecz celów”, „życie na lądzie” i „życie pod wodą”) są również najmniej powszechne w odniesieniu do pozytywnych zmian, prezentując wartości poniżej 3% dla obu kryteriów i wszystkich metropolii.

Badanie pozwoliło także na ukazanie różnicowań sektorowych, ponieważ część respondentów w 2024 r. stanowili pracownicy firm i instytucji. W Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii było to 305 z 824 respondentów (37%), natomiast dla Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot było to 347 osób z 1274 (27%). Klasyfikację wszystkich *SDGs* w ujęciu sektorowym przedstawia tab. 13.

Tabela 13. Cele zrównoważonego rozwoju ONZ dla Metropolii GZM oraz Metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot w 2024 r. w ujęciu sektorowym

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ	Respondenci (%)							
	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024				Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024			
	Ogółem	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Samozatrudnieni	Ogółem	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Samozatrudnieni
Dobre zdrowie i jakość życia	13,5	10,9	16,8	16,7	15,1	16,6	13,6	11,1
Wzrost gospodarczy i godna praca	14,4	13,5	15,3	16,7	13,4	16,0	9,7	11,1
Koniec z ubóstwem	6,3	6,8	4,6	12,5	7,5	4,0	12,6	11,1
Zero głodu	6,9	6,3	7,6	8,3	3,3	2,9	3,9	3,7
Czysta woda i warunki sanitarne	5,2	4,7	6,1	4,2	6,2	5,1	6,8	11,1
Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje	1,4	1,0	2,3	0,0	2,3	2,3	1,0	7,4
Dobra jakość edukacji	8,1	6,3	10,7	8,3	13,1	11,4	15,5	14,8
Czysta i dostępna energia	6,6	6,3	7,6	4,2	7,2	7,4	6,8	7,4
Działania w dziedzinie klimatu	4,9	5,7	4,6	0,0	2,3	1,1	3,9	3,7
Innowacyjność, przemysł, infrastruktura	7,8	10,9	3,8	4,2	5,6	5,1	6,8	3,7
Zrównoważone miasta i społeczności	3,5	3,6	3,8	0,0	2,0	1,7	1,9	3,7

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ	Respondenci (%)							
	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024				Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024			
	Ogółem	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Samozatrudnieni	Ogółem	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Samozatrudnieni
Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja	3,2	4,7	0,8	4,2	3,6	4,6	2,9	0,0
Równość płci	10,1	10,9	9,2	8,3	8,9	9,1	7,8	11,1
Mniej nierówności	4,6	5,7	3,1	4,2	5,9	8,6	2,9	0,0
Partnerstwa na rzecz celów	1,7	1,6	1,5	4,2	2,6	4,0	1,0	0,0
Życie na lądzie	0,9	0,5	1,5	0,0	0,3	0,0	1,0	0,0
Życie pod wodą	0,9	0,5	0,8	4,2	0,7	0,0	1,9	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Klasyfikacja wszystkich siedemnastu celów umożliwia wskazanie głównych preferencji respondentów, które w postaci kluczowych priorytetów *SDGs* w ujęciu sektorowym przedstawia tab. 14.

Tabela 14. Priorytety *SDGs* dla Metropolii GZM oraz Metropolii Gdańsk-Gdynia-Sopot w 2024 r. w ujęciu sektorowym

Badana Metropolia	Respondenci (%)	Priorytetowe <i>SDGs</i>
Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024	Ogółem	1 Wzrost gospodarczy i godna praca 2 Dobre zdrowie i jakość życia 3 Równość płci
	Sektor publiczny	1 Dobre zdrowie i jakość życia 2 Wzrost gospodarczy i godna praca 3 Dobra jakość edukacji
	Sektor prywatny (bez samozatrudnionych)	1 Wzrost gospodarczy i godna praca 2–4 Dobre zdrowie i jakość życia 2–4 Równość płci 2–4 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura
	Samozatrudnieni	1–2 Dobre zdrowie i jakość życia 1–2 Wzrost gospodarczy i godna praca 3 Koniec z ubóstwem

Badana Metropolia	Respondenci (%)	Priorytetowe <i>SDGs</i>
Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024	Ogółem	1 Dobre zdrowie i jakość życia 2 Wzrost gospodarczy i godna praca 3 Dobra jakość edukacji
	Sektor publiczny	1 Dobra jakość edukacji 2 Dobre zdrowie i jakość życia 3 Koniec z ubóstwem
	Sektor prywatny (bez samozatrudnionych)	1 Dobre zdrowie i jakość życia 2 Wzrost gospodarczy i godna praca 3 Dobra jakość edukacji
	Samozatrudnieni	1 Dobra jakość edukacji 2–6 Dobre zdrowie i jakość życia 2–6 Wzrost gospodarczy i godna praca 2–6 Koniec z ubóstwem 2–6 Czysta woda i warunki sanitarne 2–6 Równość płci

Źródło: opracowanie własne.

Mimo pewnych różnicowań sektorowych priorytety *SDGs* jasno wskazują, że głównymi celami wskazywanymi przez respondentów w obu metropoliach są:

- dobre zdrowie i jakość życia,
- wzrost gospodarczy i godna praca,
- dobra jakość edukacji.

W drugiej kolejności spośród wszystkich *SDGs* należy mieć na uwadze także:

- równość płci,
- innowacyjność, przemysł, infrastruktura,
- koniec z ubóstwem,
- czysta woda i warunki sanitarne.

Pozostałe 10 celów należy traktować uzupełniająco.

Ostatnim ważnym podejściem badawczym było praktyczne rozpoznanie świadomości strategicznej. Szczegółowe informacje na temat odpowiedzi respondentów na temat świadomości strategicznej rozumianej jako poziom wiedzy na temat strategii rozwoju gminy w ujęciu porównawczym przedstawiono w tab. 15. Porównano trzy obszary metropolitalne – dwa w Polsce, tj. Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię oraz Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz jeden w Niemczech – Zagłębie Ruhry. Dodatkowo dane badawcze dla Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii zebrano dwukrotnie – w 2023 i 2024 r. Ponadto w 2024 r. przeprowadzono także badania wśród mieszkańców całej Polski, których wyniki stanowią uzupełnienie porównań metropolitalnych [Budziński *et al.* 2025a: 129–131].

Tabela 15. Świadomość strategiczna – wiedza na temat strategii rozwoju swojej gminy

Świadomość strategiczna – wiedza na temat strategii rozwoju swojej gminy	Respondenci ogółem (%)				
	Polska 2024	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2023	Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia 2024	Metropolia Gdańsk- Gdynia-Sopot 2024	Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024
brak wiedzy i zainteresowania strategią gminy (LK)	28,8	30,3	26,3	17,2	18,8
podstawowa wiedza, tylko że gmina ma strategię (BK)	43,3	44,8	48,6	49,7	57,5
średni poziom wiedzy – zapoznanie się z zapisami części strategii gminy (IK)	24,9	21,5	21,8	29,1	16,5
zaangażowanie w proces tworzenia lub konsultowania strategii gminy (ICC)	3,0	3,4	3,3	4,0	7,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Budziński *et al.* 2025a: 130].

Powyższe dane nie wskazują na istotne różnice pomiędzy Polską a Górnśląsko-Zagłębiowską Metropolią w 2023 i 2024 r. Analizując pozyskane dane, można stwierdzić, że ok. 26–30% wszystkich respondentów nie ma żadnej wiedzy i zainteresowania strategią. Dodatkowo mniej niż połowa z nich (43–49%) posiada jedynie podstawową wiedzę, 21–25% respondentów posiada wiedzę średniozaawansowaną, a tylko 3% brało udział w procesie tworzenia lub konsultacji. W Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot sytuacja wygląda nieco inaczej. Tylko 17,2% respondentów nie posiada żadnej wiedzy, a poziom podstawowy dotyczy prawie połowy całej badanej populacji (49,7%). Warto również zauważyć, że prawie 30% respondentów zna przynajmniej część zapisów strategii rozwoju gminy, a 4% brało udział w procesie jej tworzenia lub konsultowania.

Natomiast odpowiedzi respondentów z Zagłębia Ruhry w Niemczech są w większym stopniu zróżnicowana w stosunku do wyników polskich. Choć ponad 7% było zaangażowanych w proces tworzenia lub konsultowania strategii, to tylko 16,5% posiada wiedzę na poziomie średniozaawansowanym. Ponad 57% posiada podstawową wiedzę, a tylko mniej niż 19% nie ma żadnej wiedzy z zakresu strategii własnej gminy.

Dzięki powyższym danym możliwe jest wyliczenie wskaźnika świadomości strategicznej (*SAI – Strategic Awareness Indicator*). Wartość *SAI* w ujęciu porównawczym przedstawiono w tab. 16 [Budziński *et al.* 2025a: 129–131].

Tabela 16. Wskaźnik świadomości strategicznej

Świadomość strategiczna – wiedza na temat strategii rozwoju swojej gminy	Respondenci ogółem (%)				
	Polska 2024	Górnśląsko- Zagłębiowska Metropolia 2023	Górnśląsko- Zagłębiowska Metropolia 2024	Metropolia Gdańsk- Gdynia-Sopot 2024	Obszar Metropolitalny Zagłębia Ruhry 2024
wskaźnik świadomości strategicznej (LK+BK) – (IK+ICC)	44,2	50,2	49,8	33,8	52,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Budziński *et al.* 2025a: 131].

Należy także podkreślić, że wartości łączne dla metropolii lub kraju odnoszą się do wskazań wszystkich badanych respondentów poszczególnych gmin i dotyczą znajomości strategii rozwoju ich własnej gminy, nie zaś strategii rozwoju obszaru metropolitalnego czy też strategii całego kraju. Ponadto interpretacja wskaźnika świadomości strategicznej pozwala na ocenę każdej z badanych grup. Warto przypomnieć, że im niższa jest wartość wskaźnika, tym lepsza jest sytuacja badanej organizacji (gminy), oraz najmniejsza luka w wiedzy strategicznej. Choć w Zagłębiu Ruhry w proces tworzenia lub konsultowania strategii zaangażowanych jest ponad 7% mieszkańców (dwukrotnie więcej niż w Polsce), to łączna wartość *SAI* jest najwyższa i wynosi 52,6%. Dzieje się tak dlatego, że ponad 76% wszystkich respondentów nie posiada żadnej wiedzy strategicznej lub posiada tylko podstawową. Zgodnie z powyższymi danymi najlepsza sytuacja jest w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot 2024, gdzie wskaźnik *SAI* wynosi 33,8%. Wynika to głównie z faktu, że ponad 33% posiada wiedzę o strategii swojej gminy na poziomie średniozaawansowanym albo też było zaangażowane w proces tworzenia lub konsultacji strategii. Natomiast wskaźnik dla całej Polski kształtuje się na umiarkowanym poziomie 44,2%. Z kolei wskaźnik *SAI* dla Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii był mierzony dwukrotnie w latach 2023–2024 i w tym okresie obserwuje się niewielki postęp z poziomu wysokiego (50,2%) do średniego (49,8%) [Budziński *et al.* 2025a: 130–131].

Świadomość strategiczna prezentowana jest także jako wiedza o strategii rozwoju gminy w grupach miast na prawach powiatu Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Wszystkie trzynaście miast metropolii podzielono na trzy grupy – relatywnie duże (ponad

150 000 mieszkańców), średnie (ponad 100 000 mniej niż 150 000 mieszkańców) i relatywnie małe (poniżej 100 000 mieszkańców). Szczegółowe informacje dla wszystkich grup przedstawiono w tab. 17 [Budziński *et al.* 2024a: 28–30].

Tabela 17. Wskaźnik świadomości strategicznej dla grup miast w Metropolii GZM w 2023 r.

Świadomość strategiczna – wiedza na temat strategii rozwoju swojej gminy	Uśrednione odpowiedzi respondentów w grupach miast na prawach powiatu według grup wielkości (%)		
	duże miasta	średnie miasta	małe miasta
brak wiedzy i zainteresowania strategią gminy (LK)	30,7	28,4	32,3
podstawowa wiedza, tylko że gmina ma strategię (BK)	43,3	48,1	41,4
średni poziom wiedzy – zapoznanie się z zapisami części strategii gminy (IK)	21,9	20,2	22,5
zaangażowanie w proces tworzenia lub konsultowania strategii gminy (ICC)	4,1	3,3	3,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Budziński *et al.* 2024a: 29].

Z powyższego zestawienia dla grup miast najniższy *SAI* występuje w małych miastach 47,4%, co oznacza, że luka w świadomości strategicznej jest relatywnie niska. Na drugim miejscu z bardzo zbliżonym wynikiem znalazły się duże miasta ze wskaźnikiem na poziomie 48%, natomiast największa luka w świadomości strategicznej i najniższa pozycja przypadają miastom średnim, dla których wskaźnik *SAI* wynosi 53%.

Ponadto zebrane w 2023 r. dane pozwoliły na obliczenie wskaźnika *SAI* dla poszczególnych miast na prawach powiatu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Szczegółowe informacje w tym zakresie przedstawia tab. 18, która przedstawia wszystkie badane miasta uszeregowane kolejno, poczynając od najniższej wartości *SAI*. Pozwoliło to na stworzenia autorskiego rankingu świadomości strategicznej.

Tabela 18. Wskaźnik świadomości strategicznej dla miast na prawach powiatu w Metropolii GZM w 2023 r.

Pozycja rankingowa	Miasto	Wskaźnik Świadomości Strategicznej (<i>SAI</i>) w %
1	Zabrze	31,2
2	Piekary Śląskie	35,7
3	Bytom	37,4

Pozycja rankingowa	Miasto	Wskaźnik Świadomości Strategicznej (SAI) w %
4	Mysłowice	37,5
5	Gliwice	37,6
6	Świętochłowice	38,4
7	Siemianowice Śląskie	38,8
8	Ruda Śląska	41,0
9	Katowice	41,8
10	Dąbrowa Górnicza	42,9
11	Sosnowiec	46,4
12	Chorzów	47,1
13	Tychy	55,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Budziński *et al.* 2024a: 29].

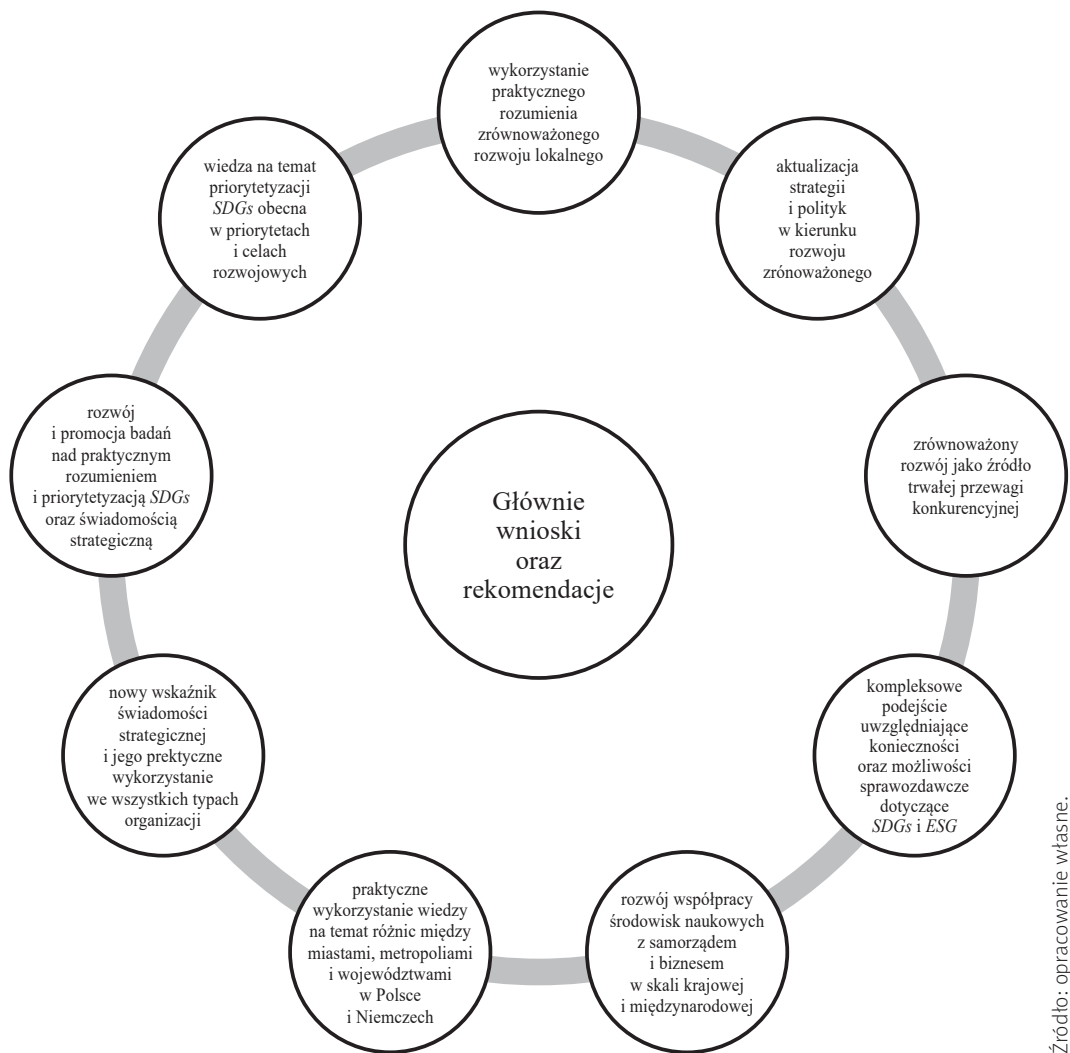
Dzięki wskaźnikowi możliwe jest nie tylko wskazanie konkretnej pozycji każdego miasta, ale także ukazanie różnic pomiędzy nimi skutkujących przewagą nad lub dystansem do innego miasta. Według powyższego rozkładu wskaźnika *SAI* wszystkie miasta można podzielić na następujące grupy:

- aktualny lider: Zabrze – wskaźnik *SAI* poniżej 35%,
- grupa pościgowa: Piekary Śląskie, Bytom, Mysłowice, Gliwice, Świętochłowice i Siemianowice Śląskie – wskaźnik *SAI* na poziomie 35%–40%,
- grupa pracy do wykonania: Ruda Śląska, Katowice, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec i Chorzów – wskaźnik *SAI* na poziomie 40%–50%,
- ostatnie miejsce: Tychy – wskaźnik *SAI* ponad 50%.

Wskaźnik Świadomości Strategicznej (*SAI*) może być obliczany zarówno dla grup miast, jak i dla każdego z miast z osobna. Może być także stosowany w każdej organizacji publicznej, biznesowej czy społecznej. Głównym wyzwaniem pozostaje przede wszystkim pozyskanie danych możliwych do jego obliczenia [Budziński *et al.* 2024a: 28–30].

Zakończenie

Prezentacja wyników badań obejmujących w szczególności rozumienie zrównoważonego rozwoju lokalnego, priorytetyzację *SDGs* oraz analizę poziomu świadomości strategicznej poprzedzona rozpoznaniem teoretycznym pozwoliła na sformułowanie głównych wniosków i rekomendacji, które zostały przedstawione na ryc. 41.

Źródło: opracowanie własne.

Ryc.41. Główne wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań

Przedstawione na ryc. 41 główne wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań można rozwinąć w następujący sposób:

- ponieważ najpowszechniejszy sposób rozumienia zrównoważonego rozwoju lokalnego oznacza, że harmonijnie uwzględnia on aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe podejście to powinno być również obecne w debacie publicznej oraz w dokumentach lokalnych i regionalnych, zwłaszcza strategicznych; ważne jest również, aby uwzględnić to podejście do zrównoważonego rozwoju w procesach i projektach wdrożeniowych,

- zróżnicowanie w rozumieniu zrównoważonego rozwoju lokalnego pomiędzy województwami może być uwzględniane w tworzeniu i aktualizacji polityk lokalnych i regionalnych oraz stanowić podstawę do dalszych pogłębionych badań w tym zakresie zarówno w ujęciu krajowym, jak i regionalnym i lokalnym,
- priorytetyzacja wszystkich siedemnastu Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ z jednej strony powinna korespondować z wyznaczonymi priorytetami i celami rozwoju lokalnego oraz regionalnego, a z drugiej strony powinna być inspiracją do aktualizacji strategii rozwoju lokalnego i regionalnego jako strategii zrównoważonego rozwoju powiązanych również z realizacją *SDGs*,
- niezależnie od systemu dobrowolnych certyfikacji oraz uzyskiwania i potwierdzania norm związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz zbudowanego na poziomie kraju systemu zbierania danych statystycznych oraz wskaźników zrównoważonego rozwoju i ich raportowania rekomenduje się także rozwój badań w zakresie praktycznego rozumienia i priorytetyzacji *SDGs*, np. przy okazji aktualizacji polityk rozwojowych lub innych badań naukowych,
- opracowanie teoretycznej koncepcji wskaźnika świadomości strategicznej *SAI* i jego przetestowanie w praktyce pozwala traktować te wyniki jako podstawę do dalszych pogłębionych badań, uwzględniających m.in. możliwości porównawcze z innymi krajowymi i zagranicznymi obszarami metropolitalnymi oraz ewolucję badanych zjawisk w czasie nie tylko dla społeczeństwa, ale także biznesu i organizacji pozarządowych,
- rozpowszechnienie idei wskaźnika świadomości strategicznej w praktyce i wykorzystanie go do pomiaru luki w świadomości strategicznej; propagowanie tej wiedzy m.in. w środowiskach naukowych, biznesowych oraz wśród samorządów metropolii GZM, jak i poza jej granicami w kraju i za granicą,
- badania ukazują z jednej strony zróżnicowane wewnątrz krajowe pomiędzy metropoliami polskimi, a także różnice w odniesieniu do analizowanego Obszaru Metropolitalnego Zagłębia Ruhry, co stanowi podstawę do dalszych badań porównawczych, szczególnie w ujęciu metropolitalnym i międzynarodowym,
- działania w zakresie zrównoważonego rozwoju należy traktować kompleksowo uwzględniając także aspekty monitoringu i sprawozdawczości; dotyczy to zarówno jednostek samorządu terytorialnego, jak i podmiotów biznesowych, w tym spółek, niezależnie od kryterium własności – prywatnej, publicznej czy komunalnej,
- rekomendowane jest z jednej strony monitorowanie zmieniających się regulacji prawnych zarówno w prawodawstwie krajowym, jak i unijnym, w tym także obowiązków sprawozdawczych, a z drugiej strony warto postrzegać wyzwania związane ze zrównoważonym rozwojem jako podstawę do budowania trwałej przewagi konkurencyjnej organizacji czy samorządu, a nie tylko obowiązku skutkującego dodatkowymi kosztami i obowiązkami raportowymi.